

Etnisiti atau *Anomie*? Analisis Sosiologikal Peristiwa Pergaduhan Beramai-ramai di Petaling Jaya Selatan

KAMARUDDIN M. SAID

ABSTRAK

Artikel ini membincangkan beberapa aspek implikasi sosiologikal hasil penyelidikan terhadap pergaduhan antara-etnik yang terjadi di Petaling Jaya Selatan pada Mac 2001 yang kini dikenali sebagai "Peristiwa Kampung Medan". Implikasi ini dibincangkan dengan menggunakan beberapa konsep yang relevan seperti anomie, etnisiti, jarak sosial, kelas, jenayah benci, gangsterisme dan kelakuan kolektif. Turut dibincangkan ialah kemungkinan peristiwa ini boleh dianalisis secara teoritis daripada sudut pandangan interaksi-simbolik dan anomie.

Kata kunci: hubungan etnik di Malaysia, kelakuan kolektif, anomie, kelas

ABSTRACT

This article discusses several sociological implications derived from a field research on the ethnic-related collective fightings which took place in Petaling Jaya Selatan in March 2001, which is now notoriously known as the "Kampung Medan Incident". The discussion draws upon several related concepts: anomie, ethnicity, social distance, class, hate crimes, gangsterism and collective behaviour. Further, the discussion touches upon the possibility of approaching this subject matter from the symbolic-interactionism and anomic perspectives.

Key words: ethnic relations in Malaysia, collective behaviour, anomie, class

PENDAHULUAN

Pada awal Mac 2001 yang lalu, satu peristiwa pergaduhan beramai-ramai telah terjadi di kawasan Petaling Jaya Selatan (PJS), Selangor iaitu di kawasan PJS4, PJS5, PJS6 dan PJS7. Oleh kerana pergaduhan ini melibatkan dua kumpulan etnik utama di Malaysia—Melayu dan India (dan sekumpulan pendatang/pekerja asing Indonesia), dan terjadi di satu kawasan petempatan yang mempunyai penduduk berbilang etnik, berbilang kelas, dan mempunyai latar belakang sosio-ekonomi yang berbeza, maka peristiwa ini telah mencetuskan beberapa persoalan besar. Pertama, adakah pergaduhan ini boleh dianggap sebagai ulangan 'pergaduhan

kaum' yang pernah berlaku pada 13 Mei, 1969? Kedua, adakah, setelah masyarakat Malaysia berjaya mempertahankan kestabilan sosialnya selama lebih tiga puluh tahun, situasi hubungan kaum di Malaysia tiba-tiba mulai terugat? Ketiga, tanpa kawalan yang pantas dan tegas oleh pihak yang berkuasa, adakah kemungkinan bahawa peristiwa ini boleh merebak ke seluruh negara?

Artikel ini bertujuan melaporkan secara kasar latar belakang sosial dan persekitaran, serta situasi pembangunan yang tidak seimbang di kawasan PJ Selatan, yang saling berhubungkait, dan mungkin merupakan pendorong makro yang membawa kepada tercetusnya peristiwa tersebut.

SOSIOLOGI DAN SEJARAH HUBUNGAN ETNIK DI MALAYSIA

Dari kaca mata sosiologi, kejadian ini boleh dilihat dari satu sudut mikro di bawah tajuk devians dan kriminologi. Namun begitu, para sosiologis juga boleh melihat peristiwa ini dari sudut makro dengan mengaitkannya dengan isu keteraturan dan integrasi sosial dalam masyarakat berbilang etnik dan kelas di seluruh negara. Artikel ini membincangkan peristiwa yang terjadi dari sudut mikro dan makro berdasarkan andaian awal bahawa kejadian pergaduhan beramai-ramai yang berlaku di PJS ini bukanlah hanya satu *social microcosm* yang memadai dianalisis dari sudut kajian devians dan kriminologi sahaja, tetapi mempunyai implikasi paradigme dan teoretikal yang lebih luas. Oleh itu perbincangan dan analisis yang dibentangkan di sini bersifat induktif, iaitu, berdasarkan satu kes yang spesifik yang telah terjadi, dan yang cuba diberikan satu interpretasi sosiologikal yang luas.

Dalam konteks sejarah sosial di Malaysia, kejadian ini telah menghidupkan kembali kenangan pahit yang dialami ketika terjadinya peristiwa 13 Mei yang tersebut di atas. Mengimbas kembali secara ringkas, peristiwa ini dikatakan terjadi akibat daripada kempen dalam pilihanraya 1969 yang tanpa batasannya menimbulkan pelbagai 'isu perkauman' oleh hampir kesemua parti politik yang bertanding.¹

Ekoran peristiwa 13 Mei yang berlaku lebih 30 tahun lampau ini, rakyat Malaysia pelbagai kaum telah mengalami satu program penyusunan semula menerusi perlaksanaan Dasar Ekonomi Baru yang dirangka oleh Kerajaan Malaysia. Pelancaran Dasar Ekonomi Baru (DEB) menerusi Rancangan Malaysia Kedua, dan berterusan selama 20 tahun, dilakukan berdasarkan kesimpulan umum yang dibuat oleh pihak kerajaan bahawa ketidakseimbangan kedudukan sosio-ekonomi antara kaum adalah faktor struktural sebenar yang bertanggungjawab mencetuskan tragedi tersebut. Oleh itu, menerusi DEB, pihak kerajaan telah melaksanakan program pembasmian kemiskinan dan penyusunan semula struktur ekonomi masyarakat Malaysia. Pihak yang menjadi kumpulan sasaran yang ingin dibebaskan daripada kemiskinan dan diperkenalkan kepada sektor ekonomi moden ialah kaum Bumiputra. Rukunegara yang juga terhasil ekoran tragedi ini dijadikan

satu ideologi negara, oleh pihak kerajaan, bagi mengingatkan serta memujuk rakyat supaya berganding bahu membantu menjamin kestabilan sosial. Akhirnya, proses dan kelakuan politik telah disusun semula menerusi pembentukan Barisan Nasional yang menggabungkan sebahagian besar parti politik yang aktif di Malaysia. Dengan demikian, selama lebih sedikit daripada 30 tahun setelah mengalami peristiwa hitam tersebut, 'pergaduhan kaum' boleh dikatakan tidak berlaku dalam sejarah kehidupan masyarakat Malaysia.

LATAR BELAKANG

Dalam rentetan pergaduhan yang pada mulanya tercetus pada 4 Mac 2001 dan berlarutan selama hampir seminggu itu, enam orang telah terbunuh dan 44 orang cedera. Ekoran daripada itu, pada mulanya seramai 167 orang telah ditahan polis (setakat 13 Mac, bilangan yang ditangkap ialah 167 orang, terdiri daripada 98 Melayu, 57 India dan 12 pendatang Indonesia), tetapi kemudiannya, setelah membebaskan seramai 53 orang, seramai 114 orang telah ditahan lebih lanjut dan seterusnya didakwa di mahkamah. Sebahagian besarnya didakwa melakukan kesalahan terlibat dalam perhimpunan haram (Seksyen 142), membawa senjata dalam perhimpunan haram (Seksyen 144) dan enggan bersurai apabila diarahkan oleh pihak Polis (Seksyen 145) di bawah Kanun Keseksaan. Tiga orang daripada mereka ini telah didakwa melakukan pembunuhan, di bawah Seksyen 300, Kanun Keseksaan, yang jika sabit kesalahannya, akan dikenakan hukuman mati mandatori (Seksyen 302).

Data yang digunakan dalam artikel ini dikumpul daripada laporan akhbar, laporan polis, rekod Mahkamah Magistret Petaling Jaya, dan temubual (tahap awal) dengan beberapa informan di Kampung Medan, Kampung Ghandi, Kampung Lindungan, Taman Desa Ria dan Taman Lindungan Jaya. Data berkaitan dengan profil mereka yang terlibat dengan pergaduhan (berdasarkan rekod pihak Polis) diperolehi daripada pejabat Polis Daerah Petaling Jaya.

PERGADUHAN TAHAP PERTAMA

Peristiwa pergaduhan ini terjadi dalam dua tahap. Akhbar *Berita Harian* (15 Mac 2001) melaporkan pergaduhan tahap pertama ini seperti berikut:

4 Mac 2001: Kira-kira jam 3.30 pagi, seorang pengawal keselamatan keturunan India, berjalan pulang ke rumahnya di Kampung Ghandi, melalui Taman Lindungan Jaya. Sebahagian jalan di taman perumahan itu ditutup kerana persiapan kenduri perkahwinan satu keluarga Melayu.

Lelaki itu, yang dipercayai mabuk, menendang kerusi dan penanda jalan ditutup menyebabkan keluarga pengantin marah dan mengejanya. Tidak lama selepas itu, lelaki itu muncul semula bersama lima lelaki India, termasuk tiga bersenjatakan parang dan

menyerang keluarga pengantin, Alwi Yunus, 45, dan anak jirannya, Shahril Sharif, awal 20-an, cedera pada lengan. Dua kereta milik penduduk Taman Lindungan Jaya dirosakkan.

Penduduk Taman itu kemudian bertindak balas dengan membakar dua motosikal, merosakkan empat motosikal dan memecahkan cermin dua kereta milik penduduk di Kampung Ghandi.

Taman Lindungan Jaya Sama seperti taman perumahan moden lain di Petaling Jaya, Selangor, Taman Lindungan Jaya mempunyai beberapa deretan rumah teres batu, dua tingkat, yang dihubungkan antara satu blok dengan yang lain oleh jalan yang berturap batu mengikut spesifikasi dan standard yang ditetapkan oleh Majlis Perbandaran Petaling Jaya (MPPJ). Persekitaran taman perumahan ini tidak banyak berbeza daripada apa yang terdapat di taman-taman perumahan lain di Petaling Jaya, Selangor. Namun begitu, berbeza daripada kebanyakan kawasan lain di Petaling Jaya, kawasan Petaling Jaya Selatan ini dijirani oleh empat petempatan setinggan, iaitu Kampung Medan, Kampung Ghandi, Kampung Benggali dan Kampung Lindungan. Para penduduk petempatan setinggan ini boleh dikatakan berkongsi menggunakan jalan utama yang melintasi Taman Lindungan Jaya ini.

Sebuah khemah telah didirikan oleh keluarga Encik Alwi Yunus di atas jalan PJS 4/27 bagi menempatkan para tetamu yang akan menghadiri majlis perkahwinan anaknya pada Ahad, 4 Mac 2001. Khemah tersebut menutupi kira-kira 60% daripada permukaan jalan tersebut. Walau bagaimanapun, penutupan jalan tersebut tidak menghalang laluan bagi mereka yang bermotorsikal, walaupun menyukarkan laluan mereka yang berkereta. Namun begitu, perjalanan berkereta dan bermotorsikal untuk ke Kampung Medan, Kampung Ghandi dan Kampung Benggali boleh diteruskan menerusi lencongan ke jalan PJS 4/10 dan PJS 4/20. Tetapi kenapakah penutupan sebahagian jalan PJS 4/27 itu telah mencetuskan pertengkaran dengan keluarga Melayu tersebut?

Gengsterisme Beberapa informan di Taman Lindungan Jaya melaporkan bahawa peristiwa pertengkaran dan serangan tersebut sebenarnya dilakukan oleh anggota geng (gang) remaja India yang memang telah diketahui umum kewujudannya. Kegiatan kumpulan ini semakin bertambah rancak sejak mereka mempelajari ilmu mempertahankan diri daripada seorang guru yang dikatakan (menurut mitos tempatan) mempunyai ilmu kebal dan berupaya mengghaibkan dirinya jika diburu. Terdapat juga informan yang menyatakan bahawa serangan tersebut mungkin merupakan satu ujian prasyarat bagi beberapa anggota kumpulan ini untuk lulus dan menamatkan pelajaran seni mempertahankan diri masing-masing. Pendapat ini dikemukakan kerana serangan tersebut terjadi dengan tiba-tiba tanpa sebarang provokasi daripada keluarga mangsa ataupun oleh penduduk Taman Lindungan Jaya. Geng ini, menurut informan, telahpun menghilangkan diri mereka setelah kejadian tersebut.

Kampung Setingan Kampung Medan, Kampung Ghandi, Kampung Benggali, dan Kampung Lindungan ialah petempatan setingan yang terdapat dalam kawasan PJS. Nama kampung ini, jika kita ingin mengenalpasti lokasi sebenarnya, dapat dilihat di papan tanda parti politik yang mungkin berpengaruh di setiap simpang jalan yang memasuki kawasan tersebut, khususnya UMNO. Ini ialah kerana kawasan PJS ini berada di bawah kepimpinan parti tersebut, sama ada di peringkat Parlimen mahupun di peringkat Kerajaan Negeri Selangor. Kampung Medan, iaitu petempatan setingan yang tertua di kawasan tersebut, terbentuk kira-kira 20 tahun lampau, apabila tanah lapang milik syarikat Petaling Tin dijadikan kawasan perumahan oleh para setingan. Kampung ini mengalami proses peluasannya kerana telah lahir pula Kampung Medan Tambahan dan Kampung Medan Luar. Proses peluasan ini juga dialami oleh Kampung Ghandi dan Kampung Lindungan.

Petempatan persetingganan ini mempunyai kira-kira 2,000 keluarga, yang mendiami satu kawasan yang luasnya kira-kira 1 km persegi. Oleh itu, jelas sekali bahawa kawasan ini mempunyai kepadatan penduduk yang sangat tinggi. Anak Sungai Kelang yang kotor melintasi kawasan persetingganan ini. Berhampiran Kampung Medan terdapat bekas sebuah lombong bijih timah seluas kira-kira 30,000 meter persegi, yang kini menjadi tempat pembuangan sampah. Di Kampung Medan ini juga terdapat sekumpulan rumah panjang, iaitu rumah sementara untuk mangsa kebakaran. Hampir kesemua rumah setingan ini diperbuat daripada kayu, beratap zing, bersaiz kecil (kira-kira 40-50 meter persegi) dan dibina begitu rapat antara satu sama lain. Kawasan rumah setingan ini tidak mempunyai perkarangan, dan lorong berjalan kaki terbentuk dengan sendirinya di celah-celah rumah yang terbina tidak tersusun itu. Longkang yang mengalirkan air bekas basuhan turut memenuhi ruang yang memisahkan rumah-rumah tersebut. Banyak paip getah yang menyambungkan rumah-rumah tertentu dengan paip awam atau bomba yang berdekatan (berfungsi sebagai saluran bekalan air apabila digunakan secara bergiliran) juga turut mengisi ruang pejalan kaki tersebut. Pendeknya, kawasan perumahan persetingganan ini memberikan satu gambaran kehidupan yang serba sesak dan tidak teratur dari segi fizikalnya.

Sebahagian besar daripada para penduduk kawasan persetingganan di sekitar Kampung Medan ini terdiri daripada kumpulan yang berpendapatan rendah. Namun begitu, tinjauan awal memperlihatkan bahawa mereka mempunyai pendapatan bulanan melebihi RM460, iaitu pendapatan minimum yang digunakan dalam penetapan garis kemiskinan di Semenanjung Malaysia. Memang terdapat sekumpulan keluarga yang mempunyai pendapatan bulanan melebihi RM1,000. Namun demikian, secara umumnya para penduduk yang menghuni kawasan persetingganan adalah terdiri dari keluarga yang berpendapatan rendah. Sebahagian besar daripada ketua keluarga mereka bekerja, dalam kategori pekerja bergaji rendah, dengan pelbagai kilang dan syarikat perniagaan yang terdapat di kawasan PJS, Pekan Lama Petaling Jaya dan Subang Jaya.

Temubual dengan beberapa informan membayangkan bahawa pemilihan untuk tinggal di kawasan persetingganan ialah satu keputusan strategik, untuk membolehkan mereka menjalani kehidupan secukup hidup. Sebagai setinggan, mereka dapat menyelamatkan sebahagian besar daripada pendapatan bulanan mereka untuk membayar sewa rumah biasa. Jika mereka menyewa rumah di kawasan setinggan, sewanya tidaklah tinggi. Dengan cara ini mereka mungkin dapat berbelanja lebih sedikit untuk makanan, persekolahan anak-anak, dan membeli barang mewah seperti televisyen, peti sejuk dan motosikal. Namun begitu, kehidupan para setinggan ini sentiasa dihantui oleh perasaan bimbang kerana beberapa perkara, terutamanya ancaman kebakaran.

Kebakaran agak kerap berlaku di kawasan persetingganan, termasuklah di kawasan kajian. Laporan akhbar yang disokong oleh rekod Jabatan Bomba dan Penyelamat, Petaling Jaya, menunjukkan bahawa antara tahun 1999 dan 2000, sebanyak 9 kejadian kebakaran telah berlaku yang menyebabkan hampir 300 buah rumah musnah. Ini juga bermakna bahawa antara 300 hingga 500 buah keluarga setinggan telah menjadi mangsa kebakaran. Kehilangan rumah dan harta benda, serta kesukaran hidup di tempat tinggal sementara, telah menimbulkan perasaan marah yang mendalam di lubuk hati mereka. Mereka merasa marah kepada banyak perkara, dan dengan demikian kemarahan tersebut tidak terfokus kepada satu atau dua perkara tertentu. Kemarahan mereka secara umum ini, pada pandangan mereka, tidak mempunyai penyelesaian. Ia banyak bergantung kepada perubahan tingkat pendapatan keluarga, yang akan membolehkan mereka meninggalkan rumah setinggan mereka dan menyewa atau membeli rumah. Namun begitu, pendapatan keluarga tidak banyak berubah, dan harapan untuk hidup lebih selesa dan lebih selamat dirasakan tidak mungkin tercapai.

Mangsa kebakaran tidak pernah diberitahu apakah punca kebakaran yang sebenar. Oleh itu mangsa kebakaran hanya boleh mengagak dan menuduh secara rambang akan puncanya. Seorang informan memberitahu bahawa, berdasarkan pengalaman sebagai mangsa kebakaran, rumah yang menjadi punca kebakaran biasanya ialah rumah kosong (yang telah ditinggalkan penghuninya) yang tidak mempunyai dapur atau lampu yang boleh mencetuskan kebakaran. Ini terbukti kerana kedua-dua bahan keperluan rumahtangga ini jarang ditemui dalam rumah yang mula-mula terbakar. Oleh itu, kata informan ini, dia boleh mengagak bahawa kebakaran yang berlaku tidaklah terjadi tanpa disengajakan. Tetapi siapakah yang sengaja melakukan kebakaran terhadap rumah kosong tersebut tentulah sukar untuk dibuktikan.

Sebagai mangsa kebakaran, penghuni kawasan persetingganan banyak menerima bantuan simpati, khususnya daripada pihak Kerajaan dan badan-badan bukan kerajaan. Lazimnya bantuan diberikan dalam bentuk penyediaan tempat tinggal sementara (oleh pihak Majlis Perbandaran Petaling Jaya), bahan makanan, pakaian, buku sekolah untuk anak-anak mangsa, wang tunai, dan janji bahawa mereka akan diberikan keutamaan kelayakan untuk membeli rumah kos rendah.

PERGADUHAN TAHAP KEDUA

Pergaduhan pertama ini tidaklah mencetuskan satu proses rebakan secara serta-merta. Namun begitu, pergaduhan selanjutnya berlaku di kawasan yang jaraknya kira-kira 1 km daripada Taman Lindungan Jaya ini pada 8 dan 9 Mac, 2002. Akhbar *Berita Harian* (15 Mac 2001) melaporkan peristiwa pergaduhan tahap kedua ini seperti berikut:

8 Mac – Kira-kira jam 9.45 malam 8 Mac, cermin van milik seorang lelaki India yang dipandu lelaki Melayu, pecah dilastik oleh seorang budak India di kawasan perumahan flat kos rendah, di Taman Desa Ria. Pemandu Melayu itu memaklumkan kepada majikan, yang kemudian datang dan memarahi budak itu dan keluarganya hingga berlaku pergaduhan.

Pemandu Melayu itu cuba meleraikan pergaduhan, tetapi dia dipukul. Beberapa penduduk Melayu yang menyaksikan kejadian itu campur tangan dan terjadilah pergaduhan antara dua kumpulan penduduk di kawasan berkenaan, termasuk ada yang menggunakan parang dan kayu.

Menurut seorang informan, pergaduhan beramai-ramai tahap kedua ini terjadi setelah berita mengenai pergaduhan tahap pertama itu tersebar, terutamanya dalam bentuk khabar angin, selama empat hari. Dalam jangka masa tersebut, khabar angin menyebarkan berita bahawa orang India telah menyerang orang Melayu di Taman Lindungan Jaya menyebabkan orang Melayu mengalami kecederaan dan beberapa buah kereta orang Melayu juga dibinasakan. Dalam pergaduhan tahap pertama ini, orang Melayu bertindak balas dengan membakar dua buah motosikal, merosakkan empat buah motosikal lainnya, dan memecahkan cermin dua buah kereta milik orang India di Kampung Ghandi. Setakat ini, tindak balas yang dilakukan oleh orang Melayu ialah dalam bentuk membinasakan harta benda (motosikal dan kereta) pihak yang disangka melakukan serangan.

Namun begitu, menurut informan ini, dalam pergaduhan tahap kedua, emosi penduduk Melayu di kawasan sekitar telah dipengaruhi dengan kuatnya oleh khabar angin yang telah menyebarkan pelbagai versi berita pergaduhan tahap pertama itu. Kesan yang ditimbulkan oleh khabar angin ini ialah bahawa perasaan marah orang Melayu terhadap orang India di kawasan berkenaan menjadi semakin memuncak. Oleh yang demikian, ketika orang Melayu di kawasan flat, Taman Desa Ria melihat seorang lelaki Melayu dipukul oleh sekumpulan lelaki India terjadi di hadapan mata mereka, maka mereka telah bertindak balas sehingga mencetuskan pergaduhan berkumpulan yang sengit.

Akhbar melaporkan bahawa pergaduhan² tahap kedua tersebut bermula di Flat Taman Desa Ria, dan merebak di sekitar Kampung Medan, Kampung Ghandi, Kampung Datuk Harun dan Kampung Lindungan Jaya mulai tengah malam pada 8 Mac tersebut, sehingga mengakibatkan seorang lelaki India terbunuh, dua orang cedera parah, 27 orang cedera ringan (termasuk 3 orang kanak-kanak). Akhbar yang memetik laporan pihak polis juga melaporkan bahawa dalam pergaduhan di beberapa tempat pada 10 Mac tersebut, lebih daripada 100 orang telah terlibat.

Walaupun, pada pagi 9 Mac tersebut, seramai 400 orang anggota polis Pasukan Simpanan Persekutuan (pasukan pencegah rusuhan) dihantar untuk mengawal kawasan terbabit, namun pada 10 Mac, pergaduhan terus juga berlaku. Pada hari tersebut, seorang lelaki India telah terbunuh dan tiga orang lagi menderita luka parah. Pada hari itu juga, salah seorang lelaki India yang luka parah dalam pergaduhan sehari sebelum itu telah meninggal dunia. Pada 11 Mac, pergaduhan berterusan dan seorang lagi lelaki India mati terbunuh akibat serangan di Sungai Way, dan seorang lelaki Indonesia turut terbunuh akibat diserang di Kelana Jaya. Pada 12 Mac, ekoran pergaduhan yang berterusan itu, seorang lagi lelaki India yang cedera parah dalam pergaduhan sebelumnya itu telah meninggal dunia. Pada 9.30 malam, 13 Mac pula, seramai 6 orang lelaki (dipercayai orang asing) telah menyerang 4 orang lelaki India di Taman Perindustrian Puchong Utama, Petaling Jaya (tidak jauh daripada Kampung Medan).

Tindakan pencegahan dan kawalan yang diambil oleh pihak polis telah berjaya menghentikan pergaduhan berkumpulan ini. Namun begitu, setakat 13 Mac, seramai enam orang telah terkorban dan lebih 40 orang cedera akibat pergaduhan berkumpulan (dan serangan mengejut) yang bermula sejak 4 Mac itu. Pada hari itu juga, seramai kira-kira 1,000 orang anggota polis (Pasukan Pencegah Rusuhan dan Pasukan Gerakan Am) telah ditempatkan mengawal kawasan yang berkaitan.

Flat Taman Desa Ria Flat Taman Desa Ria terdiri daripada dua kumpulan iaitu kumpulan Fasa 5A dan Fasa 5B. Pergaduhan tahap kedua ini berlaku di Flat Fasa 5B ini. Kumpulan flat yang mempunyai penduduk yang berbilang kaum ini mempunyai sepuluh blok setinggi 5 tingkat, dan setiap satu blok mempunyai 5 unit kediaman. Oleh itu, terdapat kira-kira 250 buah keluarga yang menghuni flat ini. Gambaran umum yang dapat ditanggapi oleh para pengunjung kawasan ini ialah bahawa flat Taman Desa Ria ini mempunyai penghuni yang berbilang kaum, dan berbilang kedudukan sosio-ekonomi.

Kesan pertama yang dirasakan oleh pengunjung kawasan perumahan ini ialah bahawa terdapatnya suasana fizikal dan sosial yang kurang teratur yang dapat disimpulkan bahawa situasi *anomie* sedang mencengkam kehidupan para penghuninya. Timbunan sampah yang tidak dibersihkan, longkang yang sendat dengan sampah, bau kekotoran yang mungkin telah menjadi bauan tetap kawasan tersebut, rumput yang tidak terpotong dan sebagainya menjadi bukti bahawa kawasan ini tidak begitu dibersihkan dengan baiknya oleh pihak yang bertanggungjawab. Selain itu, kawasan flat ini berjiranan pula dengan bekas lombong yang menjadi tempat pembuangan sampah.

Pemerhatian umum pengkaji telah memberikan kesan bahawa jiran tetangga di kawasan ini tidak mungkin mempunyai hubungan baik antara satu sama lain. Syak wasangka tentang siapakah yang tidak bertanggungjawab membuang sampah dan melakukan vandalisma sentiasa wujud. Namun begitu, pihak yang disangka melakukannya tidak pernah dituduh secara terbuka, dan

tidak pernah dibuktikan kesalahannya, serta tidak pernah dihukum kesalahannya. Oleh itu perasaan marah yang umum, yang tidak terfokus kepada pihak tertentu, dan yang dirasakan tidak mempunyai penyelesaiannya yang jelas, sentiasa menghantui pemikiran para penghuni. Bagi para penghuni di tingkat tinggi flat ini, perasaan marah ini ditambah pula oleh keadaan yang berbau busuk kerana terdapat orang-orang tertentu yang membuang air kecil di bahagian tertentu tangga tersebut. Namun begitu, kesemua perkara yang tidak menyenangkan ini hanya disimpan dalam hati para penghuni ini dan terus terkumpul sebagai kemarahan umum dalam sentimen mereka. Dalam konteks ini, dari kaca mata pengkaji, amat mudah untuk disimpulkan bahawa semangat kekitaan amat sukar terbentuk di kalangan para penghuni kawasan ini. Apa yang mudah terjadi, dan memang kerap terjadi, ialah pergaduhan kecil di kalangan jiran tetangga. Namun begitu, pergaduhan yang lebih sengit tidak pernah dilaporkan terjadi.

KERANGKA TEORITIS 1: INTERAKSIONISME-SIMBOLIK

“Peristiwa Kampung Medan” ini telah memberikan satu seting bagi penyelidikan secara induktif. Pendekatan induktif dapat digunakan memandangkan bahawa satu peristiwa sosial telah berlaku dan salah satu matlamat penyelidikan ialah untuk menyingkap misteri faktor sosio-budaya dan faktor-faktor lain yang telah bertanggungjawab mencetuskannya.

Pendekatan induktif ini perlu pula bertolak daripada paradigme atau perspektif teori tertentu. Berdasarkan pemerhatian awal, terdapat dua kemungkinan perspektif teori yang boleh digunakan. Pertama, menganalisis fenomena pergaduhan beramai-ramai ini menerusi paradigme ‘interaksionisme-simbolik’ (symbolic-interactionism) seperti yang diperihalkan oleh George Herbert Mead (1962) dan Charles Horton Cooley, dan kemudiannya oleh Herbert Blumer (1969). Menurut paradigma ini, interaksi dan kelakuan anggota sesuatu masyarakat banyak dipengaruhi oleh pengalaman hidup yang dikongsi bersama, iaitu pengalaman yang membentuk makna kehidupan dan melahirkan pelbagai simbol berkaitan dengannya. Tetapi makna kehidupan tidaklah seragam. Makna kehidupan mempunyai kaitan dengan pengalaman hidup harian seseorang anggota masyarakat dalam persekitaran fizikal dan sosialnya yang cukup dinamis. Pengalaman hidup ini, selanjutnya, turut mencipta identiti diri (kedudukan dan peluang hidup) setiap anggota masyarakat dan menentukan cara mereka berinteraksi antara satu sama lain dan dengan pihak lain di luar lingkungan sosial mereka.

Apakah makna pembinaan sebuah khemah yang menutup sebahagian jalan awam, yang bertujuan melindungi para tetamu yang akan menghadiri majlis perkahwinan di Taman Lindungan Jaya, kepada penduduk kawasan setinggan? Dari sudut pandangan interaksionalisme-simbolik, soalan ini perlu ditanyakan untuk menjawab soalan kenapakah terdapat reaksi yang menentanginya sehingga

mencetuskan pertengkaran dan serangan bersenjata terhadap pihak yang mendirikan khemah tersebut. Namun begitu, soalan ini tidak mungkin lagi mendapat jawapan pasti daripada pihak yang mencetuskan serangan ini kerana mereka telahpun menemui ajalnya dalam pergaduhan yang berlaku selanjutnya. Walau bagaimanapun, satu tafsiran *post-facto* mungkin boleh dibuat, iaitu: pembinaan khemah tersebut ialah satu simbol status dan darjat yang tidak disenangi oleh warga kawasan persetingganan yang berkenaan. Namun begitu, kepada penduduk Taman Lindungan Jaya ini, mendirikan khemah sedemikian, ketika mengadakan majlis perkahwinan, ialah satu perkara biasa, kerana setiap kali musim mengadakan majlis perkahwinan diadakan, memang lazim khemah seperti itu didirikan. Oleh itu, khemah yang didirikan ini mempunyai makna yang berbeza kepada kumpulan penduduk yang mempunyai kedudukan sosio-ekonomi dan persekitaran yang berbeza. Makna ini menghasilkan motif, bentuk interaksi, dan reaksi sosial yang berbeza.

Apakah maknanya apabila penduduk Flat Taman Desa Ria melihat, malah mungkin hanya mendengar, kisah pertengkaran antara seorang pemandu Melayu dan majikan Indianya dengan sekeluarga orang India di kawasan tersebut pada malam pergaduhan beramai-ramai tahap kedua tersebut? Dari kaca mata interaksionalisme-simbolik, pertengkaran tersebut (dengan mengambilkira bahawa peristiwa serangan di Taman Lindungan Jaya telahpun menjadi buah mulut para penduduk kawasan flat itu) ialah satu bentuk pertengkaran antara kaum. Apabila pemandu Melayu tersebut dipukul, maka kejadian itu terus memberikan makna bahawa pergaduhan kaum telahpun tercetus. Pengertian pergaduhan ini tersebar meluas di kalangan warga kawasan PJS, terutamanya para penghuni kawasan persetingganan, penghuni flat dan taman perumahan. Ketika khabar angin ini tersebar ialah ketika sebahagian besar penduduk di kawasan persetingganan dan sebahagian tertentu penghuni kawasan flat dan taman perumahan di PJS, sedang menyimpan dan menahan kemarahan umum yang semakin meningkat lantaran situasi *anomie* yang dialami mereka. Situasi *anomie* dan kemarahan umum ini pula wujud dalam satu konteks kehidupan masyarakat yang berbilang kaum, yang masih mempertahankan jarak sosial mereka berdasarkan perbezaan kaum. Oleh itu, pengertian tentang realiti sosial di sekeliling kehidupan mereka boleh dikatakan dipengaruhi oleh situasi *anomie*, kemarahan umum dan jarak sosial berdasarkan perbezaan kaum.

KERANGKA TEORI 2: ANOMIE DAN GANGGUAN INTEGRASI

Pemerhatian awal memperlihatkan bahawa kehidupan fizikal dan sosial di kalangan para setingan, secara ringkasnya, adalah bersifat anomik, iaitu kehidupan yang tidak teratur dan tidak diikat oleh satu sistem nilai yang integratif. Di sini, konsep *anomie* digunakan untuk meringkaskan gambaran kehidupan di mana norma atau peraturan sosial dan moral tidak begitu jelas, mengelirukan, tidak dihormati

ataupun dianggap tidak wujud. Oleh itu, situasi *anomie* ini dianggap sebagai “realiti” yang mentakrifkan pelbagai makna kehidupan bagi para penghuni kawasan setingan.

Dari segi takrifnya, persetinggan merujuk kepada petempatan yang berstatus sementara, di atas tanah milik orang lain, dan para penghuninya sentiasa menghadapi kemungkinan untuk diminta berpindah daripada tapak kediamannya secara lembut ataupun secara kekerasan. Petempatan jenis ini pernah digelar sebagai ‘rumah haram’, ‘rumah kilat’, dan pernah juga digelar petempatan ‘peneroka bandar’. Walau apapun gelaran yang digunakan, hakikat persetinggan ialah bahawa penerusan para penduduk menghuni kawasan tersebut bergantung semata-mata kepada budi bicara dan ehsan pemilik tanah tersebut. Berita para penghuni petempatan persetinggan dipaksa keluar secara kekerasan (dengan bantuan pihak polis, malah polis pencegah rusuhan) apabila rumah mereka dirobohkan dan perabot serta barangan milik mereka dilonggokkan di pinggir jalan, bukanlah satu kisah yang asing kepada kita. Walaupun kadangkala para setingan mendapat pembelaan dan sokongan moral daripada beberapa pihak, kerana alasan kemanusiaan ataupun alasan politik, ataupun mereka menerima bayaran pampasan daripada pihak tuan tanah, hakikatnya ialah bahawa status mereka sebagai penghuni yang menumpang tetap tidak berubah.

Berdasarkan hakikat bahawa para setingan boleh dan akan diminta berpindah daripada kawasan kediaman mereka pada bila-bila masa telah melahirkan pengertian kepada mereka bahawa kehidupan di petempatan yang berkenaan hanyalah sementara, dan hakikat ini menjadi asas kepada pelbagai interaksi sosial yang terbina di kalangan mereka sebagai penghuni kawasan setingan, dan antara mereka dengan “pihak” luar. Secara simbolis, mereka melihat rumah mereka, jiran, dan persekitaran mereka sebagai entiti yang sementara, yang tidak dimiliki secara *de jure*, maka tidak perlu dimiliki secara *de facto*. Kebersihan kawasan kediaman tidak perlu dihiraukan kerana ketiadaan sempadan yang dapat dianggap sebagai ‘kawasan mereka’. Dalam situasi yang sedemikian ini, kewujudan semangat kekitaan di kalangan penghuni petempatan ini begitu tipis. Perasaan bersaing untuk mendapatkan bekalan air secara bergiliran, untuk mandi dan ke tandas, untuk membasuh pakaian, untuk merebut ruang menjemur pakaian, mendapatkan tempat untuk meletakkan basikal atau motorsikal, merupakan cabaran yang perlu ditangani setiap hari. Walaupun sebagai jiran tetangga, mereka mungkin bertegur-sapa, namun pelbagai tuntutan persaingan ini sentiasa mengingatkan mereka bahawa jiran tetangga adalah pesaing harian yang perlu dihadapi secara baik atau secara kasar.

Situasi *anomie*, menurut Durkheim (1964), ialah satu situasi apabila masyarakat dan organisasi sosial tidak lagi diikat dan dikawal oleh satu sistem nilai dan peraturan (norma) yang dihormati dan dipatuhi secara kolektif sehingga anggota masyarakat merasa bebas untuk bersalah laku. Situasi *anomie* bertanggungjawab merosakkan semangat kekitaan dan kejiranan, malah, melonggarkan rasa bertanggungjawab kolektif (collective conscience) yang,

secara idealnya, dianggap wujud dalam kehidupan masyarakat, sama ada yang dikait oleh perpaduan mekanikal ataupun oleh perpaduan organik. Salahlaku dalam konteks ini perlu dilihat sebagai satu fakta sosial, kerana melibatkan satu bentuk perlakuan kolektif, iaitu perlakuan anggota masyarakat yang didorong oleh persekitaran fizikal dan sosialnya yang tidak teratur.

Masyarakat Malaysia, secara umumnya, bukanlah masyarakat yang hidup dalam satu persekitaran sosial dan fizikal yang *anomic*. Keteraturan sosial pada umumnya dapat dikekalkan kerana tingkah laku anggota masyarakat dikawal oleh pelbagai undang-undang dan peraturan, daripada yang paling luhur, iaitu Perlembagaan, hinggalah kepada undang-undang jenayah yang jelas dari segi larangan dan hukumannya. Oleh itu, andaian awal yang perlu ditekankan ialah bahawa situasi *anomie* bukanlah satu situasi ketiadaan peraturan atau undang-undang yang jelas. Ia juga tidak bermaksud ketiadaan penguatkuasaan dan hukuman yang tegas terhadap warga masyarakat yang melanggarnya. *Anomie* ialah satu situasi yang lahir lantaran ketandusan rasa bertanggungjawab sekumpulan tertentu anggota masyarakat untuk menghormati undang-undang demi keteraturan hidup secara keseluruhannya. Tetapi ketandusan ini bukanlah wujud tanpa penyebab sosialnya. Durkheim pernah menyebutkan bahawa perpaduan organik masyarakat urban-industri bukan sahaja tidak menjamin wujudnya ikatan sosial yang teguh, malah, lantaran perubahan norma dan nilai serta peningkatan individualisme selari dengan urbanisasi dan industrialisasi, terbukti sentiasa menggugat kebertanggungjawaban kolektif (Durkheim 1951: 256). Solidariti organik yang teguh hanya boleh wujud jika anggota masyarakat urban-industri benar-benar merasakan dirinya bergantung antara satu sama lain kerana kewujudan pengkhususan buruh dan kemahiran. Oleh itu, dalam masyarakat yang merasakan persaingan lebih penting daripada kebertanggungjawaban kolektif, maka situasi *anomie* akan bertapak dan menjadi teguh. Persaingan dalam situasi *anomie* biasanya mendorong warga masyarakat yang mempunyai inspirasi dan cita-cita besar, lebih besar daripada keupayaannya, untuk mengeneipkan peraturan umum kerana pematuhan peraturan ini boleh dianggap menutup kemungkinan survival. Kecenderungan ini lebih ketara berlaku ketika berhadapan dengan tekanan ekonomi.

Kita perlu pula meneliti hujah teoritis yang dikemukakan oleh “the Chicago School” berkaitan dengan kemungkinan hubungan antara *anomie* dan penjenayahan, terutamanya teori *anomie* yang dikemukakan oleh Robert Merton (1957: 131-194). Merton berpendapat bahawa situasi *anomie* wujud apabila terdapat kecanggungan dan jurang antara matlamat pencapaian sosial dengan cara dan peluang tersebut dapat direalisasikan. Oleh itu, dalam masyarakat yang mengiktiraf kejayaan kebendaan, tetapi peluang untuk mencapai kejayaan ini begitu terbatas atau tiada langsung, maka dengan sendirinya situasi *anomie* boleh dianggap telahpun wujud. Dalam keadaan ini, kewujudan perlakuan “antisosial” tumbuh dan menebal (Merton 1938: 78). Oleh itu, menurut Merton,

kedua-dua matlamat kejayaan dan ketiadaan peluang untuk mencapainya adalah ciptaan sistem sosial sesuatu masyarakat.

Dalam konteks kertas ini, penulis tidak ingin mendalami hujah yang mengaitkan anomie dengan penjenayahan secara umum. Perbincangan tentang hal ini cukup banyak dilakukan oleh pendukung "the Chicago School", khususnya dalam kerangka teori berkaitan ekologi manusia (dan urban). Tujuan penulis ialah untuk memperlihatkan bahawa kewujudan situasi *anomie* yang digandingi oleh kewujudan jarak sosial dalam satu masyarakat yang berbilang etnik boleh menjadi pemangkin kepada pertumbuhan perasaan benci kolektif, dan seterusnya pelbagai perbuatan jenayah benci. Kebencian kolektif yang dikekalkan oleh kewujudan jarak sosial berdasarkan faktor kelas dan etnisiti ini pula telah merangsang terjelmanya satu bentuk kelakuan kolektif, iaitu pergaduhan beramai-ramai, di PJS yang menjadi bahan kajian kertas ini.

KONSEP UTAMA

JARAK SOSIAL

Konsep jarak sosial digunakan oleh para pengkaji hubungan etnik dan hubungan ras untuk menerangkan sejauh mana warga kumpulan-kumpulan etnik dan ras merasa diri mereka rapat ataupun renggang antara satu sama lain (Bogardus 1963, 1968). Oleh itu, dalam konteks penggunaan konsep ini, konsep sekunder seperti 'rapat', 'renggang' dan 'berprasangka' turut digunakan untuk menerangkan situasi jarak sosial yang dikaji. Kewujudan prasangka etnik dan ras pernah dianggap sebagai gambaran tentang wujudnya *authoritarian personality* di kalangan warga kumpulan etnik atau ras tertentu (Adorno 1950). Namun begitu, Bogardus beranggapan bahawa kewujudan prasangka adalah petunjuk kepada wujudnya jarak sosial yang cukup luas di kalangan warga kumpulan-kumpulan ras dan etnik.

Para informan yang ditemubual menjelaskan, tanpa berselindung, bahawa sikap negatif dan prasangka antara satu sama lain, khususnya antara kaum, adalah ciri utama dalam interaksi seharian para penduduk di kawasan persetinggan, rumah panjang, dan flat di PJS.

JENAYAH BENCI

Jenayah benci merujuk kepada perbuatan jenayah yang dilakukan oleh seseorang atau sekumpulan orang kerana perasaan benci dan prasangka terhadap orang lain yang berbeda, atau dianggap berbeda dari segi ras, warna kulit, etnisiti, kelas, agama, keturunan, gender, orientasi seksual, kecacatan, kewarganegaraan dan sebagainya (Hamm 1994; Jennes & Broad 1997). Jenayah benci perlu dibedakan daripada perbuatan lain yang mempamerkan sikap tidak bertoleransi. Jenayah benci bukan sekadar memperlihatkan sikap tidak bertoleransi terhadap

kelainan kebudayaan dan perlakuan kumpulan tertentu kerana ia benar-benar melibatkan perbuatan jenayah yang menyebabkan kecederaan, malah kematian terhadap mangsa kebencian atau prasangka itu, atau/dan kerosakan harta benda milik mangsa. Oleh yang demikian, perasaan benci dan prasangka ialah motif utama yang mencetuskan sesuatu jenayah benci itu dilakukan (Levin & McDevitt 1993). Perasaan benci ini bukan hanya mempengaruhi tingkah laku individu, tetapi telah menjadi teras sikap kolektif kumpulan tertentu sehingga perbuatan beberapa orang individu hampir-hampir mewakili sikap kumpulan yang lebih besar.

Serangan bersenjata, khususnya serangan secara mengejut pada waktu malam yang dilakukan oleh pihak yang bermusuhan di PJS ini boleh dianggap sebagai serangan yang didorong oleh perasaan benci kolektif. Ini menyebabkan terdapat mangsa serangan yang terdiri daripada “orang luar” atau orang tempatan yang sama sekali tidak terlibat dengan pergaduhan beramai-ramai tersebut. Implikasinya ialah bahawa serangan mengejut tanpa memilih lawan (sasarannya tidak dikenal pasti secara lebih khusus, tetapi hanya bergantung kepada ciri-ciri fizikal kaum sasaran yang dibenci sahaja) ialah salah satu bentuk jenayah benci.

IMPLIKASI TEORITIS PERGADUHAN TAHAP PERTAMA

ANOMIE, KELAS, ETNISITI DAN GENGSTERISME

Dari kaca mata sosiologi, serangan yang dilakukan terhadap keluarga Alwi Yunus dan anak jirannya, Shahril Sharif, ialah satu bentuk jenayah benci yang dirangsang oleh gensterisme remaja (India). Oleh kerana tindakan jenayah geng ini telah dilancarkan terhadap anggota kumpulan etnik yang berbeda, maka, dalam situasi wujudnya jarak sosial berdasarkan faktor etnik di kawasan kejadian, maka secara otomatis serangan tersebut ditafsirkan sebagai satu serangan etnik. Selain itu, wujud kedudukan kelas sosial yang berbeda antara kumpulan yang menyerang dan yang diserang (penghuni petempatan setinggan yang berpendapatan rendah dan penghuni kawasan petempatan moden yang berpendapatan sederhana). Oleh itu, kedua-dua faktor etnisiti dan kelas sosial boleh dianggap menjadi asas kewujudan jarak sosial di kalangan penghuni kawasan yang terbabit. Kedua-dua faktor ini mungkin mempengaruhi sikap geng yang menyerang berdasarkan makna sebenar dan makna simbolis yang ditanggapi ketika pertengkaran awal itu terjadi. Dan apabila serangan balas dilancarkan, pihak si penyerang balas bukan sahaja mempunyai pengertian kelas dan pengertian etnisiti, malah mempunyai ‘pewajarannya’ berdasarkan hakikat bahawa mereka telah diserang terlebih dahulu. Reaksi ini boleh dikaitkan dengan ungkapan popular, iaitu keadilan jalanan (*street justice*), di mana pihak yang diserang sentiasa menuntut keadilan secara serta merta dengan melancarkan serangan balas. Faktor etnisiti dan jarak sosial yang berpadu dalam satu suasana kehidupan sosial dan fizikal yang bersifat anomik ini semakin diganggu oleh kewujudan gengsterisme di

kalangan belia India yang bertapak di kawasan petempatan setinggian yang mengelilingi Taman Lindungan Jaya tersebut. Perbuatan anggota geng ini, kerana terdorong oleh sikap egoistik dan fatalistik mereka, telah mencetuskan serangan bersenjata yang menyebabkan serangan balas yang lebih besar telah terjadi.

Data yang ada masih terbatas untuk membolehkan satu kesimpulan yang lebih meyakinkan dibuat. Oleh itu, data daripada temubual dan soal selidik yang melibatkan satu sampel yang bersesuaian perlu dikumpulkan bagi membolehkan kesimpulan yang dibuat dapat dipertanggungjawabkan sepenuhnya. Namun begitu, setakat ini, pergaduhan tahap pertama itu nampaknya boleh dikaitkan dengan empat perkara, iaitu: permusuhan kelas, permusuhan etnik, gengsterisme dan kecenderungan menuntut keadilan jalanan oleh pihak yang diserang.

IMPLIKASI TEORITIS PERGADUHAN TAHAP KEDUA

ANOMIE, ETNISITI DAN KELAKUAN KOLEKTIF

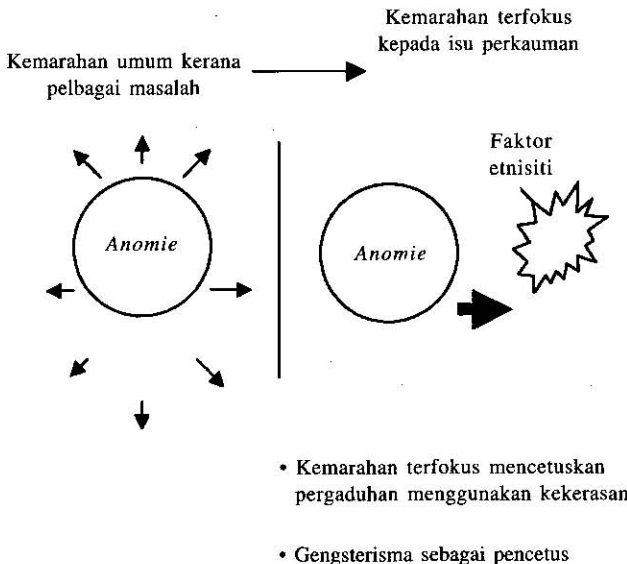
Pergaduhan beramai-ramai tahap kedua boleh dianggap sebagai satu bentuk kelakuan kolektif yang lebih besar yang dirangsang oleh pergaduhan tahap pertama tersebut. Pergaduhan tahap pertama mengambil masa kira-kira 4 hari untuk merangsang dan membentuk satu tanggapan kolektif yang baru di kalangan para penduduk sehingga mendorong mereka terlibat dalam pergaduhan beramai-ramai. Akibat penyebaran khabar angin, tanggapan kolektif ini hanya menunggu satu peristiwa tertentu yang boleh mengubahnya menjadi satu kelakuan kolektif yang tidak terkawal.

Kelakuan kolektif ini, dari segi konsepnya, terjadi secara spontan, tanpa dirancang (sebagai satu gerakan sosial) (Park 1952), melibatkan sekumpulan anggota tertentu masyarakat yang tidak semestinya mengenali antara satu sama lain (malah mereka mungkin terlibat secara kebetulan sahaja). Keterlibatan dalam kelakuan kolektif biasanya ialah kerana, pada satu ketika dan tempat tertentu, sekumpulan anggota masyarakat secara tiba-tiba merasakan dirinya mempunyai kepentingan yang sama dan identiti yang setara, semata-mata kerana mereka sedang melalui satu pengalaman yang seerti, walaupun buat sementara waktu sahaja. Oleh itu, kelakuan kolektif lazimnya dicetuskan oleh kumpulan yang terbentuk secara mendadak, kesan rangsangan sosial tertentu, berbentuk informal dan mempunyai struktur yang longgar. Dengan demikian bentuk tindakan yang dilakukan oleh kumpulan sedemikian ini sukar diramalkan kerana ketiadaan sebarang agenda yang ditetapkan terlebih dahulu. Perbuatan yang dilakukan oleh 'anggota' kumpulan yang terlibat tidaklah diputuskan berdasarkan garis panduan institusional dan organisasional, tetapi berdasarkan budi bicara peribadi, ataupun kerana terpengaruh oleh kelakuan contoh oleh kumpulan rujukan yang disaksikan dalam jangkamasa kelakuan kolektif itu terjadi. Dalam keadaan tertentu, kumpulan yang terlibat mungkin 'dipimpin' oleh orang-orang tertentu yang 'terpilih' secara spontan juga. Namun begitu, kelakuan kolektif tidak mungkin

terjadi tanpa rangsangan sosial, dan kepimpinan situasional, yang menampilkan satu pengertian atau 'realiti' sementara (Smelser 1962), apabila berhadapan dengan rangsangan tertentu. Realiti sementara ini boleh meningkat pengaruhnya terhadap kelakuan kolektif sehingga mungkin melahirkan situasi 'rasukan' kolektif (collective obsession). Realiti sementara ini tentulah berbeda daripada realiti institusional yang lebih stabil, kerana ia berupaya merangsang sehingga melahirkan satu bentuk kelakuan kolektif tertentu.

Peristiwa pertengkaran di kalangan beberapa orang India dengan seorang Melayu di Flat Desa Ria telah disalah anggap oleh penghuni kawasan tersebut sebagai pergaduhan yang mewakili penduduk India dan penduduk Melayu di kawasan tersebut. Terjadinya proses penyertaan secara beramai-ramai dalam masa yang singkat ini membayangkan bahawa sikap egoistik dan fatalistik, terutamanya di kalangan golongan belia, yang telah menebal dalam sanubari sebahagian tertentu daripada mereka dan menjadi pendorong kepada mereka untuk menunjukkan kehandalan masing-masing.

Pergaduhan tahap kedua ini terjadi dalam bentuk serangan hendap di mana pihak penyerang tidak mempunyai sasaran individual yang telah dikenal pasti. Serangan dilancarkan terhadap sasaran kolektif, tetapi umum, yang dikenal pasti berdasarkan ciri fizikal (terutamanya warna kulit).

RAJAH 1. Kemarahan umum kerana suasana *anomie* bertukar menjadi kemarahan terfokus

PENUTUP

Para pemerhati umum (misalnya para wartawan, pemimpin politik dan pihak polis) cenderung mengaitkan peristiwa pergaduhan di PJS ini dengan faktor kemiskinan bandar. Ini ialah kerana mereka mengandaikan bahawa kemiskinan, dengan sendirinya, sudah cukup kuat untuk menjadi pendorong kepada golongan miskin ini mencetuskan dan melibatkan diri dengan pergaduhan bersenjata secara berkumpulan.

Artikel ini cuba menganalisis faktor sosiologikal yang telah mencetuskan pergaduhan di PJS. Penulis bertolak daripada satu paradigma bahawa kajian ini perlu bertolak dari sudut pandangan dan pendekatan interaksionalisme-simbolik. Dari sudut ini, kami cuba membuktikan bahawa pengertian hidup, pentakrifan realiti serta interaksi sosial sebahagian besar daripada penduduk kawasan ini, terutamanya golongan setinggan dan yang berpendapatan rendah, begitu dipengaruhi oleh situasi *anomie*. Situasi *anomie* ini melahirkan pelbagai tanggapan negatif mengenai makna kehidupan serta tanggungjawab mereka antara satu sama lain. Tanggapan ini pula berbeza-beda berdasarkan perbezaan kelas dan etnisiti, dan direnggangkan lagi oleh jarak sosial yang telah sekian lama terbentuk di kalangan mereka. Kesemua ini telah bertangjawab menimbulkan serta menebalkan perasaan marah kolektif golongan yang merasa tertekan oleh pelbagai persekitaran ini terhadap kehidupan mereka secara umumnya. Oleh itu, apabila terjadi sesuatu peristiwa pemangkin, ia berupaya mengubah kemarahan umum ini menjadi satu kemarahan yang terfokus, iaitu kebencian perkauman, yang melahirkan satu bentuk kelakuan kolektif dalam bentuk pergaduhan beramai-ramai yang mengakibatkan kecederaan dan kematian. Serangan bersenjata yang dilakukan terhadap satu sama lain, terutamanya terhadap lawan yang hanya dikenal pasti menerusi warna kulit sahaja, ialah satu cetusan kebencian kolektif yang telah dilahirkan oleh situasi *anomie* yang mereka hadapi bersama. Penyebab pencetus kepada kelakuan kolektif ini ialah gengsterisme remaja yang berleluasa di kawasan tersebut.

PENGHARGAAN

Saya ingin mengucapkan terima kasih kepada Tuan Haji Johari Jaalam yang menceritakan pengalamannya menyaksikan sendiri pergaduhan yang berlaku dan mengaturkan temubual saya dengan informan berikut: Encik Alwi Yunus di Taman Lindungan Jaya, Encik Mohamad bin Baba di Taman Lindungan, Encik Kamaruddin bin Char di Kampung Penaga Jaya Baru dan Encik Abdul Rahman bin Baba di Taman Lindungan Jaya.

NOTA

1. Isu berkaitan “hak istimewa orang Melayu” dan, lawannya, konsep “Malaysian Malaysia” telah diperdebatkan secara lantang sehingga menimbulkan rasa marah, terutamanya di kalangan orang Melayu dan orang Cina ketika itu. Ketegangan dalam perhubungan antara kaum memang telah dirasakan di sepanjang tempoh berkempen selama lima minggu itu. Oleh itu, apabila pergaduhan dan rusuhan terjadi, peristiwa tersebut benar-benar teretus kerana pergeseran politik perkauman yang ditimbulkan oleh proses politik ketika itu. Perarakan “kemenangan” yang diadakan secara haram oleh DAP dan Gerakan, serta perarakan balas oleh UMNO, yang terjadi di Kuala Lumpur, telah memprovokasi dan menimbulkan kemarahan kedua-dua pihak ke tahap yang tidak lagi dapat dibendung, lalu menjadi penyebab pencetus kepada pergaduhan dan rusuhan tersebut. Akibatnya, setelah rusuhan dan pergaduhan berlanjutan hampir seminggu, seramai 196 orang dilaporkan kehilangan nyawa, hampir 450 cedera, 6,000 orang kehilangan tempat tinggal (akibat kebakaran), 750 bangunan terbakar, kira-kira 200 kenderaan terbakar atau binasa, dan lebih 9,000 orang ditangkap. Selain daripada menguatkuasakan perintah berkurung 24 jam selama beberapa hari di negeri-negeri pantai barat Semenanjung Malaysia (kecuali Johor), kerajaan telah mengisytiharkan Undang-undang Darurat, menggantung Parlimen, dan menubuhkan Majlis Gerakan Negara untuk mentadbirkan negara.
2. Informan melaporkan bahawa pergaduhan secara terbuka tidak terjadi. Apa yang terjadi ialah bahawa kedua-dua pihak telah menyerang lawan mereka secara mengejut. Oleh itu, kebanyakan mangsa serangan bukanlah merupakan sasaran individual yang telah dikenal pasti yang dimaksudkan oleh pihak yang menyerang. Orang-orang tertentu menjadi mangsa serangan kerana ciri-ciri fizikal mereka menyerupai kumpulan etnik yang berkenaan, dan berada di tempat tersebut pada masa serangan tersebut dilakukan.

RUJUKAN

- Adorno, T. W., et al. 1950. *The Authoritarian Personality*. New York: Harper & Brothers.
- Blumer, G. Herbert. 1969. *Collective Behaviour*. Dlm. Alfred McClung Lee, pnyt., *Principles of Sociology*. New York: Barnes & Noble Books. hal. 65-121.
- Bogardus, S. Emory. 1968 (Januari). Comparing Racial Distance in Ethiopia, South Africa, and the United States. *Sociology and Social Research* 52(2): 149-56.
- Cooley, Charles Horton. 1964 [1902]. *Human Nature and Social Order*. New York: Schoken Books.
- Community Relations Service, US Department of Justice. 1997. *Hate Crime: The Violence of Intolerance*. Washington: CRS Bulletin.
- Durkheim, E. 1964. *The Division of Labour in Society*. New York: Free Press.
- _____. 1951. *Suicide*. New York: Free Press.
- Green, P. Donalp, Jack Glaster & Andrew Rich. 1998. From Lynching to Gay-Bashing: The Elusive Connection Between Economic Conditions and Hate Crime. Dlm. *Journal of Personality and Social Psychology* 75: 1-11.
- Goffman, Erving. 1959. *The Presentation of Self in Everyday Life*. Garden City, N.Y.: Doubleday.

- _____. 1961. *Encounters: Two Studies in the Sociology of Interaction*. Indianapolis. IN: Bobbs-Merrill.
- _____. 1971. *Relations in Public*. New York: Basic Books.
- _____. 1983. The Interaction Order. *American Sociological Review* 48: 1-17.
- Hamm, Mark. 1993. *American Skinheads: The Criminology and Control of Hate Crime*. Westport: Praeger Publishers London.
- Hamm, Mark S. (ed.). 1994. *Hate Crime: International Perspectives on Causes and Control*. Cinninatti: Anderson.
- Herrek, Gregory & Kevin Berrill (ed.). 1992. *Hate Crimes: Confronting Violence Against Lesbian and Gay Men*. Newbury Park, CA: Sage Publication.
- Horman,
- Jacobs, James B. & Jessica S. Henry. 1996. The Social Construction of a Hate Crime Epidemic. *The Journal of Criminal Law and Criminology* 86(2): 366-391.
- Jennes, Valerie & Kendal Broad. 1997. *Hate Crimes, New Social Movements and the Politics of Violence*. New York: Aldyne De Gruyter.
- Kelly, Robert J. & Jess Magham (eds.). 1998. *Hate Crimes: The Global Politics of Polarization*. Carbondale, IL: Southern Illinois University Press.
- Levin, Brian. 1993, Winter. Bias Crimes: A Theoretical & Practical Overview. *Stanford Law & Policy Review* 4.
- Levin, Jack & Jack McDevitt. 1993. *Hate Crimes: The Rising Tide of Bigotry and Bloodshed*. New York: Plenum Press.
- Mead, George Herbert. 1962. *Mind, Self and Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Merton, Robert K. 1957. *Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press.
- Park, Robert E. 1952. *Human Communities*. Glencoe, Ill.: The Free Press.
- Smelser, Neil J. 1962. *Theory of Collective Behavior*. New York: Free Press.
- Tonnies, Ferdinand. 1963. *Community and Society*. New York: Harper & Row.

Dr. Kamaruddin M. Said
Pusat Pengajian Sosial, Pembangunan dan Persekitaran
Universiti Kebangsaan Malaysia
43600 UKM Bangi
Selangor Darul Ehsan
Malaysia
e-mel: kms1988@pkrisc.cc.ukm.my

